Õiguskantsler

Teie 02.04.2025 nr

Meie 18.11.2025 nr 7-5/250741/2508359

Koduteenuse tasu Tartu linnas

Lugupeetud avaldaja

Pöördusite õiguskantsleri poole, sest Tartu linn otsustas hakata küsima koduteenuse eest tasu. Leidsite, et koduteenuse eest küsitav tasu (nn omaosalus) võib käia mõnele abivajajale üle jõu, mistõttu ta võib teenusest loobuda ja abita jääda.

Tänan Teid olulise teema tõstatamise eest. Seadus lubab Tartu linnal võtta koduteenuse eest tasu oma kehtestatud suuruses. Tõsi on aga see, et tasu ei tohi inimesele üle jõu käia ega takistada teenuse saamist. See põhimõte tuleb sotsiaalhoolekande seadusest. Tartu linn on õiguskantslerile kinnitanud, et sellises olukorras on võimalik tasu vähendada või tasust vabastada. Tartu linn on seda korduvalt juba teinud.

Tartu Linnavalitsus kinnitas õiguskantslerile, et lisas selgitused koduteenuse tasu vähendamise või sellest vabastamise kohta ka oma veebilehele ja koduteenuse saajatele mõeldud infokirja. Samuti on linnal plaanis täpsustada koduteenuse tasu aluseks olevat volikogu määrust, et tasu vähendamise või sellest vabastamise võimalus selgelt välja tuleks.

Tänan ka Tartu Linnavalitsust probleemile lahenduse otsimise eest.

Sotsiaalteenuse eest tasu võtmine

1. Seadus lubab võtta sotsiaalteenuste, sealhulgas koduteenuse eest abivajajalt tasu (sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) § 16 lg 1 esimene lause, § 17). Kui sotsiaalteenust osutab kohalik omavalitsus, on tal õigus kehtestada tasu võtmise tingimused ja suurus (SHS § 16 lg 1 teine lause).

2. Siiski näeb seadus ette piirangu, et inimeselt tohib võtta sotsiaalteenuse eest sellist tasu, mis arvestab tema majanduslikku olukorda ning seda, kui suures mahus inimene teenust saab (SHS § 16 lg 2). Seaduse kohaselt ei tohi sotsiaalteenuse eest võetava tasu suurus takistada teenuse saamist (SHS § 16 lg 3). Sama põhimõte tuleb Eestile siduvast rahvusvahelisest õigusest (parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta artikli 14 lg 1, vt ka Euroopa Sotsiaalõiguste Komitee seisukohtade kogumikku, lk 133).

3. Kui inimese väljaminekud võtavad olulise osa tema sissetulekutest, ei pruugi inimesel jätkuda raha, et sotsiaalteenuse eest küsitud tasu maksta. Nii võib sotsiaalteenuse tasu kujuneda takistuseks abi saamisel (vt ka Riigikohtu üldkogu otsust asjas 5-18-7, p-d 157-160). Inimest ei tohi panna olukorda, kus ta peab valima talle vajaliku kõrvalabi või oma esmavajaduste

rahuldamise vahel. See võib ohustada tema inimväärikust (Riigikohtu üldkogu otsust asjas 5-18-7, p 119 ja seal viidatud lahendid).

Koduteenuse tasu kehtestamine Tartu linnas

4. Tartu Linnavolikogu võttis möödunud aasta lõpus vastu määruse nr 89 „Tartu linna sotsiaalhoolekandelise abi andmise kord“, mille kohaselt tuleb koduteenust vajavatel inimestel maksta koduteenuse eest tasu. Teenuse saajatelt küsitav tasu sõltub nende sissetulekutest. Määruse § 11 lõike 3 kohaselt:

a) sõltub teenuse saajalt koduteenuse eest küsitav tasu (nn omaosalus) tema sissetulekust;
b) sissetulekuks loetakse inimese riiklik pension, kogumispension, töövõimetoetus ja sotsiaalmaksuga maksustatav tulu;
c) koduteenuse tasu on 1 euro ühe koduskäimise eest;
d) kui inimese sissetulek on 600 eurot või alla selle, ei pea ta koduteenuse eest täiendavalt tasuma;
e) kui inimese sissetulek on 601–800 eurot kuus, peab ta koduteenuse eest täiendavalt tasuma 6 eurot ja 50 senti tunnis;
f) kui inimese sissetulek on suurem kui 801 eurot kuus, peab ta tasuma 13 eurot tunnis.

5. Tartu Linnavalitsus selgitas, et linn peab maksma ühe koduteenuse tunni eest ligikaudu 26 eurot. Koduteenuse saajatelt küsib linn väiksemat tasu, ülejäänud kulu katab linn ise. Tartu linn on koduteenuse tasu suurust kehtestades soovinud, et tasu oleks üldjuhul abivajajatele jõukohane (vt linnavalitsuse selgitusi).

6. Õiguskantsler ei saa paraku võtta seisukohta, kas Tartu linn arvestas tasu kehtestamisel huvigruppide arvamusi ja kuivõrd valmis huvigrupid selleks muudatuseks olid. Õigusaktid ei näe ette siduvaid reegleid, milliseid huvigruppe tuleb kaasata ja kuivõrd peab nende arvamust arvestama. Vabariigi Valitsuse reglemendi alusel on kokku lepitud kaasamise hea tava ehk soovitused riigiasutustele huvigruppide kaasamiseks. Sellest võivad soovi korral lähtuda ka kohalikud omavalitsused. Hinnangu sellele, kui rahul ollakse omavalitsuste tegevusega, annavad lõpuks elanikud kohaliku omavalitsuse volikogude valimistel.

Tasu vähendamine koduteenuse saaja majandusliku olukorra tõttu

7. On võimalik, et mõnele koduteenuse vajajale käib Tartu linna kehtestatud tasu maksmine siiski üle jõu. Põhjus on eelkõige selles, et kehtestatud tasu suurus sõltub inimese sissetulekutest, aga arvestamata on jäetud näiteks see, kui palju ta teenust vajab ja kas tema teisi väljaminekuid arvestades suudab ta teenuse eest nii palju maksta. Toimetulekuks vajalikud kulutused (nt kulud eluasemele, toidule, ravimitele ja muule) sõltuvad palju konkreetsest inimesest, näiteks sellest, kas tal tuleb maksta üüri või pangalaenu, kui suured on tema igakuised kommunaalkulud ning milliseid kulutusi peab ta tegema oma tervise ja erivajaduse tõttu. Nii on Riigikogu näiteks toimetulekutoetuse maksmise reeglite kehtestamisel arvestanud, et inimesel tuleb teha elementaarseid kulutusi toidule, riietusele, eluasemele ning muudele kaupadele ja teenustele (vt SHS § 131 lg 3 ja § 133 lg 5).

8. Olukorras, kus inimene ei suuda Tartu linna kehtestatud tasu maksta, vabastab Tartu linn inimese koduteenuse tunnihinna tasumisest või vähendab seda. See on kooskõlas seadusesätetega, mille kohaselt tuleb sotsiaalteenuse eest tasu küsimisel arvestada inimese majanduslikku olukorda ning mis nõuab, et sotsiaalteenuse eest küsitav tasu ei kujuneks takistuseks teenuse saamisel (SHS § 16 lõiked 2 ja 3).

9. Linnavalitsus kinnitas õiguskantslerile, et ei ole jätnud ühtegi koduteenust vajavat inimest, kelle majanduslik toimetulek ei võimalda teenuse eest tasuda, vajaliku abita. Linnavalitsus selgitas, et on seni teinud viie inimese kohta otsused, millega on inimesed tasust vabastanud. Linn saatis ühe sellise otsuse õiguskantslerile ka tutvumiseks, et saaksime veenduda, et linn on tõepoolest inimesi tasust vabastanud.

Valdade ja linnade selgitamiskohustus sotsiaalteenuste korraldamisel

10. Riigikogu on pannud valdadele ja linnadele kohustuse, et hoolekannet korraldades tuleb inimesi nõustada ja abistada. Seadus näeb ette, et inimese vajadusele, arusaamisele ja huvile vastava hüvitise (nt sotsiaalteenuse) andmise otsustamiseks abistatakse teda avalduse esitamisel või toimingu tegemisel, kui ilma abita jääksid tema õigused teadmatusest või muul põhjusel teostamata (SHS § 2, sotsiaalseadustiku üldosa seaduse (SÜS) § 7, vt ka haldusmenetluse seaduse § 36).

11. Niisiis peavad vallad ja linnad hoolitsema selle eest, et ka õigusteadmisteta ja asjaajamises vilumatu inimene saaks menetluses tulemuslikult osaleda (Riigikohtu halduskolleegiumi määrus asjas 3-24-2091, p 29 ja seal viidatud lahendid). Valla või linna selgitamiskohustus on suurem, kui muutuvad halduspraktika või õiguslik olukord (Riigikohtu halduskolleegiumi määrus asjas 3-24-2091, p 29). Mida vähem abivajaja teab ja on suuteline teadma oma hariduse, ea, tervise, sotsiaalse tausta jms tõttu haldusmenetlusest, tähtaegadest ja vajalikest dokumentidest ehk mida rohkem sõltub inimene riigist ja selle abist, seda rohkem tuleb selgitusi jagada (SÜS eelnõu seletuskiri § 7 juurde ja seal viidatud allikad).

12. Nõustada ja selgitada võib nii inimese palvel kui ka linna või valla (haldusorgani) algatusel, iseäranis siis, kui inimese õiguste kahjustamise oht on piisavalt suur ja tõenäoline (Riigikohtu halduskolleegiumi määrus asjas nr 3-3-1-91-13, 16 ja seal viidatud lahend).

Selgitamiskohustuse täitmine Tartu linnas

13. Tartu Linnavalitsuse kinnitusel hinnati enne koduteenuse tasu kehtestamist iga koduteenuse saaja abivajadust ning selgitati tasu võtmise põhimõtteid ja seda, kui suurt ligikaudset tasu peaks iga inimene maksma hakkama. Kui siis selgus, et inimese majanduslik toimetulek ei võimalda tal teenuse eest tasuda, selgitati talle, et tal on võimalik taotleda teenuse eest tasumisest vabastamist.

14. Alati ei pruukinud abivajaduse hindamisel ilmsiks tulla, et koduteenuse eest küsitud tasu käib inimesele üle jõu. Kui inimene ka ise selle murega linnavalitsuse või koduhooldustöötaja poole ei pöördunud, võis juhtuda, et inimene ei saanudki teada, et koduteenuse tasust on võimalik vabastada või seda vähendada.

15. Seetõttu täiendas Tartu Linnavalitsus mõned nädalad tagasi oma veebilehte järgmise selgitusega: „Kui teenuse vajaja majanduslik toimetulek ei võimalda tal koduteenuse eest ettenähtud omaosaluse (tunnitasu) eest tasuda, on tal võimalik taotleda omaosaluse tasumisest kas osaliselt või täielikult vabastamist. Ametnik hindab taotluse põhjendatust ning otsustab teenuse omaosaluse tasumisest osaliselt või täielikult vabastamist. Omaosaluse tasumisest kas osaliselt või täielikult vabastamist on võimalik taotleda teenuse osutamise kestel.“

16. Tartu Linnavalitsus lisas samasugused selgitused ka infokirja, mida linn koduteenuse saajatele jagab.

17. Tartu linnal on plaanis täpsustada ka koduteenuse tasu võtmise aluseks olevat määrust (Tartu Linnavolikogu määrus nr 89 „Tartu linna sotsiaalhoolekandelise abi andmise kord“) ja lisada regulatsioon koduteenuse tasu vähendamise või sellest vabastamise kohta.

18. Arvestades samme, mida Tartu linn on nüüdseks astunud, et ei ole õiguskantsleril põhjust Tartu linnale selgitamiskohustuse rikkumist ette heita.

[ ]

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Lisa: Tartu Linnavolikogu selgitused õiguskantslerile

Teadmiseks: Tartu Linnavalitsus, Tartu Linnavolikogu (avaldaja isikuandmeteta)

Angelika Sarapuu 6938411
Angelika.Sarapuu@oiguskantsler.ee